

Петя ОСЕНОВА
ЛИНГВИСТИЧЕН ПРОФИЛ НА ИЗРАЗА
ИМАМ ПРЕДВИД В БЪЛГАРСКИЯ ПАРЛАМЕНТ

Petya OSENOVA
A LINGUISTIC PROFILE OF THE EXPRESSION
IMAM PREDVID (TO HAVE IN MIND) IN THE BULGARIAN
PARLIAMENT

Abstract: The article presents a linguistic profile of the multiword expression “imam predvid (to have in mind)” together with its close variants “vzemam / vzema predvid (to take into account)” and “nyamam predvid” (not to have in mind). For the survey the Bulgarian part of the ParlaMint 4.0 corpus of parliamentary sessions has been used. The observations have been gathered through various corpus methods among which concordance, collocation estimation, frequency estimation of the expressions. The specifics have been shown in the usage of the most frequent wordforms of the expression “imam predvid (to have in mind)” as well the characteristics of the usage of the other two expressions. Illustrative comparisons have been made among the expressions with respect to the speech of two members of Parliament, within the parameter coalition – opposition as well as within the male and female speaking.

Keywords: imam predvid (to have in mind), parliamentary corpus, linguistic profile, corpus approach

В тази статия си поставяме за цел да проучим употребите на израза *имам предвид* в корпус от българска парламентарна реч. Спираме се на този израз, защото той е сигнал за стратегията на говорещия да (до)изясни някаква информация, обикновено

смятана от него за важна. Освен изрза *имам предвид* разглеждаме и негирания му вариант *нямам предвид*, както и изрза *вземам / взема предвид*. За проучването е използвана българската част на многоезичния корпус за парламентарна реч ParlaMint¹. Тази част е с наименование ParlaMint-BG 4.0 и може да се достъпи онлайн² за наблюдаване на дума или израз в техния контекст (т. нар. конкордансер). Повече за парламентарните корпусни данни и начините на тяхното използване може да се прочете в Erjavec et al. (2023). Използваният български парламентарен корпус се състои от 25 481 070 думи и включва сесиите на българския парламент в периода 2015–2022 г. Корпусът се състои от 3 подкорпуса: референтен (2015–2019), ковиден (2020–2022) и военен (2022 –).

Подобно на Е. Тарашева (Тарашева/Tarasheva 2015) използваме корпусни методи за анализ на данните, сред които са конкордансът, изчисляването на колокации и изчисляването на честота на употреба на изразите. Но за разлика от нея се фокусираме не върху речта на определен политик, а върху определен израз от гледна точка на различни параметри на парламентарната реч.

Изразът *имам предвид* във всички негови форми се среща общо 2 947 пъти, което представлява 0.0094 % от всички думи в корпуса. На Фиг. 1 са показани първите десет най-срещани форми на изрза. Прави се разлика между срещане с малка и с главна буква. Както е видно, най-чест е изразът в 1 л., ед. ч., сег. вр. с малка буква, т. е. в рамките на изречение – *имам предвид*. Веднага след това обаче идва формата на изрза с деепричастие и с малка буква – *имайки предвид*. Нататък са личните форми за 1 и 2 л., мн. ч., сег. вр. На пета позиция е императивната форма на глагола в изрза в началото на изречението – *Имайте предвид*. Формата за 3 л., мн. ч. е на девета позиция – *имат предвид*. И на десета позиция е миналата (свършена и несвършена) форма на глагола в изрза в 1 л., ед. ч. – *имах предвид*.

¹ <https://www.clarin.eu/parlamint>

² https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=parlamint40_bg&corp_info=1

Когато формите се нормализират, т. е. премахне се разликата между главна и малка буква, първите пет най-чести са следните: *имам предвид* (33.12 %), *имайки предвид* (20.29 %), *имайте предвид* (13.44 %), *имаме предвид* (10.21 %) и *имате предвид* (9.87 %).

Нека видим какво означава изразът *имам предвид*. В Речник на българския език (онлайн) са дадени значенията на думата *предвид*³ в две части на речта. Първата част на речта е предлог: *Като се вземе под внимание нещо, наличието на нещо; поради, заради, с оглед на, по причина на*. Навярно искат да ни разхладят предвид приближаващите летни горещини. Хр. Смирненски, Съч. III, 123.

Втората част на речта, която е релевантна за разглеждания израз, е наречие. Тук са дадени три значения, като първото е за нелице, а другите две са за лица: II. Като нареч. *Само в съчет.: Имам (нямам) предвид; вземам предвид. Книж. 1. Нещо. Съобразявам се (не се съобразявам) с нещо, (не)отчитам, (не)помня нещо. Г-н министре, имайте предвид — този човек [Галов] е изпечен мошеник. Й. Йовков, ПГ, 8. 2. Някого. Помня (не помня), забравям (не забравям) някого в определен момент, когато мога да направя за него нещо. Отпращаха го с празни ръце, понякога с уверения да го имат предвид за следващия път. Ив. Вазов, Съч. IX, 102. 3. Някого. Набелязвам някого (не набелязвам някого), нечия кандидатура (ничия кандидатура) като подходяща за нещо. Да изберем делегат за околниската конференция. Бая се позамислихме... Пък и секретарят, и комитетът, види се, имали предвид някого, но сигурно искаха да ни изпитат. Кр. Григоров, Н, 132.*

В корпуса се срещат примери основно за първите две значения на наречието. Но прави впечатление, че *имам предвид* и *вземам / взема предвид* се срещат повече в значение 1, докато *нямам предвид* се среща в значения 1 и 2. Третото значение е доста специфично. Валентните рамки са следните: *имам нещо предвид, имам някого предвид за нещо* и *имам предвид, че нещо*.

³ <https://shorturl.at/gxyP3>

Според класификацията, представена от С. Коева (Коева/Коева 2022: 123), глаголите за притежание *имам* / *притежавам* са част от индивидуалните състояния с подлог, който е одушевен изявен аргумент. Но тъй като значението на израза *имам предвид* е по-различно от значението на участващия глагол *имам* и съответно е по-близко до групата глаголи *знам* и *помня*, смятаме, че изразът допълнително се характеризира и с признака психологически опит.

Изразът *имам предвид* се среща предимно в значение 1. Типични контексти са следните: във въпрос (*Какво имам предвид?*), в съобщително изречение (*Ще го имам предвид; Имам предвид нещо*), с подчинено изречение (*Имам предвид, че...*). Тази форма се среща в контекста на глаголи за речева и мисловна дейност като *разбирам*, *обяснявам*, *говоря*, *казвам*. Среща се в контекста и на други части на речта като: *конкретно*, *мнозинството*, *депутатите*, *мнение*, *посока*, *колеги*, *парламентарен*. Пример: ***Имам предвид*** една знаменита фраза на Августин Блажени, който казва, че има много времена, не е едно време (Христо Иванов).

Изразът *имайки предвид* също се среща предимно в значение 1. Типичните изреченски модели са следните: с подчинено *че*-изречение (*Имайки предвид, че...*), с пряко допълнение и подчинено изречение към него (*Имайки предвид това, че...*); с пряко допълнение, което е когнитивен артефакт (*Имайки предвид всички факти / мнения / аргументи / предложения*), с подчинено изречение с косвен въпрос (*Имайки предвид какви ограничения имаме / какво се случва*), с пряко допълнение и подчинено изречение с относително местоимение към него (*Имайки предвид това, което...*).

	Word	Frequency	Relative [?]	% of conc. [?]
1	□ имам предвид	783	25.10	26.57 %
2	□ имайки предвид	409	13.11	13.88 %
3	□ имаме предвид	290	9.30	9.84 %
4	□ имате предвид	283	9.07	9.60 %
5	□ Имайте предвид	208	6.67	7.06 %
6	□ Имам предвид	193	6.19	6.55 %
7	□ имайте предвид	188	6.03	6.38 %
8	□ Имайки предвид	186	5.96	6.31 %
9	□ имат предвид	104	3.33	3.53 %
10	□ имах предвид	93	2.98	3.16 %

Фиг. 1. Представена е честотата на срещане на формите на израза *имам предвид*. Вляво е дадена формата на срещане на израза (Word). Вдясно са дадени съответно честотата на срещане (Frequency), относителната честота (Relative) и процентът на срещанията (% of conc)

Изразът се среща в контекста на съществителни като: *важност, факт, процес, ситуация, характер, посока, натиск, предизвикателство, предложение*. Пример: *Сега разбираме, че извън трибуната е друго поведението, но от трибуната – арогантно поведение, което мисля, че някак си е двулично да се говори за арогантно поведение, **имайки предвид**, че всички го виждат* (Настимир Ананиев).

Изразът *имайте предвид* се среща в следните модели: с подчинено че-изречение (*Имайте предвид, че...*), с пряко допълнение (*Имайте предвид тези неща!*), с подчинено че-изречение и обръщение (*Имайте предвид, г-жо Стоянова / колеги, че...*), с

уточняваща дума вляво (*Но / сега / просто / все пак / моля / така че / освен това / имайте предвид*). Съчетаемостта при тази форма включва повече местоимения и служебни думи в сравнение с другите форми: *там, нещо, също, че, обаче, тази, ние, когато, моля, вече*. Пример: **Имайте предвид**, че така или иначе сме гласували да работим днес до приемането на точка четвърта включително (Кр. Вигенин).

Изразът *имаме предвид* показва изявена склонност за употреба в модален контекст – предимно с модални глаголи за необходимост и в подчинени изречения за време. Типични модели са следните: *Трябва / следва / моля / нека да имаме предвид, че...; Като имаме предвид...*). Пример: *Така че сега твърде с лека ръка беше отхвърлено това предложение, пак казвам, не беше перфектно, но трябва да **имаме предвид** и тази хипотеза* (Николай Ангов).

Изразът *имате предвид* също проявява склонност към употреби в контекст с модални глаголи, но не само за деонтична, а и за епистемична модалност. Типични модели са следните: *Моля да имате предвид...; Може би / вероятно / надявам се да имате предвид...; Не знам какво имате предвид...; Трябва да / следва да имате предвид...* Пример: *Когато говорите за закони и за внесени законодателни предложения, трябва да **имате предвид**, че малоумни в залата няма* (Росица Кирова).

Изразът *нямам предвид* има малко срещания, а именно – 28 примера в целия корпус (0.00009 %). Този израз се съчетава предимно с абстрактни съществителни и съществителни за лица. Примери: **Нямах предвид** само един човек; **Нямах предвид** въсем всички хора от тази част на залата; **Нямам предвид**: морала, духа, волята, изказването, заобикалянето, предисторията; *Първо ще започна с една лека бележка, може би господин Николов **нямаше предвид** учебните програми, а графикът на учебното време, защото съдържанията са твърде различни* (Мукадес Юсуф Налбант).

Изразът *вземам / взема предвид* има по-различно поведение в сравнение с изразите *имам / нямам предвид*, защото ос-

новният глагол се използва както в свършен, така и в несвършен вид. При *имам / нямам предвид* глаголите са само в несвършен вид. Освен това тези глаголи, макар и преходни, показват дефективност при образуването на страдателен залог както в причастнострадателното, така и в *се*-спрежението. Тази дефективност ограничава и разнообразието от форми, които се използват. Срв. **Чантата беше имана от мен*; **Чантата се имаше от мен*. За дефективните глаголи в страдателен залог вж. Р. Ницолова (Ницолова/Nitsolova 2008: 231), М. Джонова и Б. Михайлова (Джонова, Михайлова/Dzhonova, Mihaylova 2021: 28), Б. Наймушин (Наймушин/Naymushin 2002: 1). Прави впечатление обаче, че в разглежданата конструкция дефективността в причастнострадателното спрежение остава (**Това вече беше имано предвид*), докато в *се*-спрежението отпада (*Това вече се имаше предвид.*). Наблюдението е в синхрон с твърдението на Джонова и Михайлова (Джонова, Михайлова/Dzhonova, Mihaylova 2021: 27), че „[с]е-пасивите се избягват, когато получателят на действието е одушевен“. Тук получателят е нелице. Ако беше лице, *се*-пасивът нямаше да звучи толкова добре. Срв.: *Този политик се имаше предвид*. Малко по-добре би звучал вариантът с разместен словоред: *Имаше се предвид този политик*. Но като цяло подобни конструкции се избягват, защото се използват конкуриращите ги изрази в деятелен залог: *Този политик имахме / имаха предвид*; *Имахме / имаха предвид този политик*.

Изразът *вземам предвид* има 271 срещания (0.00087 %). Данните показват, че се съчетава с думи, свързани предимно с измерване: изчисляване, размери, обем, прогноза, обстоятелства, оборот, брой, период, доход и др. Много честа е употребата на израза в конструкция със *се*-страдателното спрежение. Пример: *Предлага се при определяне размера на намалението да се **взема предвид** и трансферът от държавния бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за периода от 2009 г. до 2015 г. включително* (Светлана Ангелова).

Изразът с дублетна форма *взимам предвид* се среща само 42 пъти, което показва предпочитанието към дублета *вземам*. Интересното тук е, че в рамките на тези срещания с най-голяма честота са третоличните форми – *взимат предвид* (16 срещания) и *взима предвид* (15 срещания). Предпочитанията са към се-страдателното спрежение (...*в това становище се взима предвид само една от трите части на Закона* (Крум Зарков), към съчетаването с абстрактни съществителни, често с негиран глагол (*Планът не взима предвид регионалните различия на страната* (Имрен Мехмедова). Регистрирана е и една употреба на причастнострадателното спрежение: *В българското законодателство е предвидено подписките – техният брой да бъде взиман предвид, когато се свикват референдуми* (Иван Иванов).

Изразът (*да*) *взема предвид* се среща 781 пъти (0.0025 %), т.е. почти четири пъти по-често от изрази с глагола в несвършен вид. Това показва, че повечето употреби представят действието като комплексно. Типичните модели са както в деятелен (*Народното събрание взе предвид нещо*), така и в страдателен залог (*Нещо се взе предвид; Нещо беше взето предвид*). Освен това тук нараства употребата на аналитични глаголни форми: (*Мисля, че вече има достатъчно сигнали от Съвета на Европа, някои от които Вие сте взели предвид, че това няма да се случи* (Крум Зарков); *Ще взема предвид процедурата Ви, господин Дилов* (Росица Кирова).

Корпусът позволява сравняване на употребата на посочените изрази по различни характеристики, тъй като е анотиран с богати метаданни за говорещите и партиите. Тук представяме илюстративно сравнение по конкретни народни представители, по коалиционни vs. опозиционни партии, както и по лица от женски и мъжки пол.

	Кристиян Вигенин	Крум Зарков
имам предвид	39 (какво, ще, но)	58 (факт, също, когато, трябва, тези, това)
вземам / взема предвид	13 (да, се)	21 (трябва)
нямам предвид	-	-

Фиг. 2. Сравнение на употребата на разглежданите изрази при двама народни представители

На Фиг. 2 е представено сравнение на разглежданите изрази при Кристиян Вигенин и Крум Зарков. Видно е, че Крум Зарков използва повече изразите *имам предвид* и *вземам / взема предвид* в сравнение с Кристиян Вигенин. И двамата обаче не използват негираната форма *нямам предвид*. Крум Зарков често използва изразите в модален контекст за необходимост (*трябва*), както и в близост с други думи като показателните местоимения *тези, това*, относителното местоимение *когато*, наречието *също* и съществителното *факт*. Примери: *...член съм на парламентарната група на „БСП за България“ и ще се съобразя с нейните решения, **имам предвид** също изявлението на Стефан Янев от вчера...; ...когато взимаме това решение, трябва да **вземем предвид** и цялостната медийна среда...*

Кристиян Вигенин използва изразите предимно във въпроси (*какво*), бъдеще време (*ще*), да-форма, се-страдателно спрежение и съчинителни противопоставителни изречения със съюза *но*. Примери: *Какво **имам предвид**? В част от тези звена, в регионалните дирекции, щатът е на минимум.; По отношение на вноската следва да се **вземат предвид** и следните обстоятелства.*

	Коалиция	Опозиция
има предвид	799 (какво, кого, разбира, интерес)	1368 (какво, факт, важност, трябва)
вземам / взема предвид	603 (изчисляване, прогноза, спор, обстоятелство)	260 (определяне, комисия, бележки, препоръки, следва, трябва)
нямат предвид	28 (само, това)	28 (само, че, се)

Фиг. 3. Сравнение на употребата на разглежданите изрази при коалиционни и опозиционни партии

На Фиг. 3 прави впечатление това, че опозицията почти два пъти по-често *има нещо или някого предвид* от коалицията. И опозицията, и коалицията често използват израза във въпроси, но при коалицията въпросите по-често включват и лица (*кого*). Пример: *Кого **имате предвид**?* При опозицията се появява и модалният глагол за необходимост *трябва*, докато при коалицията се използва глаголът *разбирам*. Пример: *Разбрах какво **имате предвид**.* По отношение на често използваните съществителни имена, които са абстрактни, коалицията се фокусира върху *интерес* (*Винаги трябва да **имате предвид** защитата на интереса.*), докато опозицията – върху *факт* и *важност* (*Нашият въпрос е свързан със следното: като **имате предвид** важността на този вид обучение по история и литература – това не касае само получаването на определени знания, а и възпитанието на нацията.*)

От друга страна, коалицията над два пъти повече *взема предвид нещо или някого*. Изразът се свързва с абстрактни съществителни като *изчисляване, прогноза, обстоятелство, спор*. Опозицията набляга на друг тип съществителни – *комисия, определяне, препоръки, бележки*. Особено показателно е присъствието на модалните глаголи за необходимост – *трябва* и *следва*. И опозицията, и коалицията поравно в корпуса *нямат предвид нещо или някого*. И в двата случая често се използва фокусира-

щото наречие *само*. Примери: *Това не е правено от всички, които преди това са управлявали, **нямам предвид** само ГЕРБ* (Валентин Радев, коалиция) и *Аз **нямам предвид** диспропорциите само в университета* (Анелия Клисарова, опозиция). Изразът *имам предвид* често се свързва с модални глаголи за необходимост и глаголи за молба. Опозицията използва повече *се-страдателно* спрежение.

	Мъже	Жени
имам предвид	2528	419
вземам / взема предвид	465	316
нямам предвид	67	9

Фиг. 4. Сравнение на употребата на разглежданите изрази при мъжете и жените в парламента

И при мъжете, и при жените най-често използваната форма на *имам предвид* е за 1 л., ед. ч., като най-честият модел на употреба е във въпроса: *Какво **имам предвид**?* Докато при жените на второ място идва второличната форма на глагола, мн. ч. – *имате предвид*, при мъжете тя е деепричастната – *имайки предвид*. Разбира се, трябва да се отчете фактът, че мъжете народни представители в парламента са 67.3 %, докато жените са двойно по-малко – 32 %.

И при мъжете, и при жените най-честата употреба на формата *нямам предвид* е отново формата в 1 л., ед. ч. Има разлика обаче в моделите на употреба, макар че тук срещанията са малко на брой. При мъжете се наблюдава емфаза чрез добавяне на още един негиращ израз: *В никакъв случай / по никакъв начин **нямам предвид***. При жените се използва фокусиращата дума *само*: ***Нямам предвид** само еди-какво си*.

При жените изразът *вземам / взема предвид* се използва най-често в 1 л., ед. ч., докато при мъжете се използва страдателнопричастната форма за мн. ч., а именно *взети предвид*. Пример:

Но за окончателното решение *ще бъдат взети предвид* становищата на Съвета и на Европейския парламент (Крум Зарков).

В заключение може да се потвърди, че има връзка между граматическата форма на израза и съчетаемостта му с други думи – например повелителната форма в израза *имайте предвид* се съчетава повече с местоимения и служебни думи в сравнение с другите глаголни форми в същия израз. Интересна е високата честота на употреба на деепричастieto в израза *имайки предвид*. Този факт може да се обясни и с четенето на текстове в пленарната зала, и със стремежа на народните представители да се придържат към официално-деловия стил. Също така става ясно, че най-често се използва типът *имам предвид*, а най-рядко типът *нямам предвид*. Това е по-добрата тенденция от когнитивна гледна точка, защото положителните изказвания се разбират по-добре. Средищно място сред разглежданите изрази заема типът *вземам / взема предвид*. Тук и разнообразието от глаголни форми в израза е по-голямо заради способността на двойката глаголи *вземам / взема* да образуват причастия.

ЛИТЕРАТУРА

Джонова, Михайлова 2021: Джонова, М., Б. Михайлова. Рефлексивният пасив в българския и румънския език – форми и употреба. – В: *Съпоставително езикознание*, бр. 2–3, стр. 25–36. // Dzhonova, Mihaylova 2021: Dzhonova, M., B. Mihaylova. Refleksivniyat pasiv v balgarskiya i rumanskia ezik – formi i upotreba. – In: *Sapostavitelno ezikoznanie*, issue 2–3, pp. 25–36.

Коева 2022: Коева, Св. The system of diatheses in Bulgarian and the stative predicates. – В: Коева, Св., Е. Иванова, Й. Тишева, А. Циммерлинг (ред.). *Онтология на ситуациите за състояние – лингвистично моделиране. Съпоставително изследване за български и руски*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 117–160. // Koeva 2022: Koeva, Sv. The system of diatheses in Bulgarian and the stative predicates. – In: Koeva, Sv., E. Ivanova, Y. Tisheva, A. Tsimerling (eds.) *Ontologiya na situatsiite za sastoyanie – lingvistichno modelirane. Sapostavitelno*

izsledvane za balgarski i ruski. Sofia: Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“, pp. 117 – 160.

Наймушин 2002: Наймушин, Б. Залогова дефективност и исторически развой на езика. – В: *Приложна лингвистика и методика на чуждоезиковото обучение*. Сборник на Нов български университет, Департамент по приложна лингвистика. София, стр. 63 – 67. // Naymushin 2002: Naymushin, B. Zalogova defektivnost i istoricheski razvoy na ezika. – In: *Prilozhna lingvistika i metodika na chzhdoezikovoto obuchenie*. Sbornik na Nov balgarski universitet, Departament po prilozhna lingvistika. Sofia, pp. 63 – 67.

Ницолова 2008: Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: УИ „Св. Кл. Охридски“. // Nitsolova 2008: Nitsolova, R. *Balgarska gramatika. Morfologiya*. Sofia: UI “Sv. Kl. Ohridski”.

Тарашева 2015: Тарашева, Е. Изследване на дискурса на Волен Сидеров в 42. Народно събрание. – В: *Реторика и комуникации* (19). ISSN 314-4464. // Tarasheva 2015: Tarasheva, E. *Izsledvane na diskursa na Volen Siderov w 42. Narodno sabranie*. – In: *Retorika i komunikatsii* (19). ISSN 314-4464.

Erjavec, Ogrodniczuk, Osenova et al. 2023: Erjavec, T., M. Ogrodniczuk, P. Osenova et al. The ParlaMint corpora of parliamentary proceedings. *Language Resources and Evaluation* 57, 415–448. <https://doi.org/10.1007/s10579-021-09574-0>.